

АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА ТА АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НОВОГО НАПРЯМКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Кислий О.Є., д.і.н., професор

*Кримський університет культури, мистецтв і туризму,
Кримський філіал ІА НАНУ*

Автор досліджує педагогічний потенціал археологічної науки, погоджується з думкою про потребу розвитку археологічної педагогіки та визначає її як окрему науково-методичну дисципліну, а також показує користь від розвитку археологічної педагогіки для різних напрямків життєдіяльності людини та суспільства.

Ключові слова: археологічна педагогіка, інновації, потреби суспільства.

Кислый А.Е. АРХЕОЛОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ И АРХЕОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ НОВОГО НАПРАВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ / Крымский университет культуры, искусств и туризма, Крымский филиал Института археологии НАНУ, Крым, Украина.

Автор исследует педагогический потенциал археологической науки, соглашается с тезисом о необходимости развития археологической педагогической дисциплины, а также показывает пользу от развития археологической педагогической для разных направлений жизнедеятельности человека и общества.

Ключевые слова: археологическая педагогика, инновации, потребности общества.

Kisly A. ARCHAEOLOGICAL HERITAGE AND ARCHAEOLOGICAL ACTIVITIES AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF A NEW DIRECTION OF MODERN PEDAGOGY / Crimean University of culture, art and tourism, Crimean branch of Institute for Archaeology of the National Academy of Sciences, Crimea, Ukraine.

The author examines the pedagogical potential of Archaeology, agrees with the thesis of the need to develop the archeological pedagogics and defines it as a separate scientific and methodological discipline and also shows the benefit from the development of archeological pedagogics in different areas of human life and society.

Key words: archeological pedagogics, innovation, society's needs.

*Публікацію цієї статті автор присвячує
вчителям шкіл, підприємцям, банкірам,
міністрам та молоді, -
усім, хто допоміг йому у польовій роботі.*

Потреба дослідження в напрямку, заявленому у цій статті, пояснюється сучасною раціоналізацією розвитку як педагогіки, так і археології. Педагогіка дії, виховання, яке безпосередньо пов'язане з життєдіяльністю людини та суспільства, завжди будуть затребуваними, такий досвід завжди буде використовуваним. Отже, і найновіші здобутки дієвого, ефективного навчання та виховання мають бути прийняті та осмислені на рівні теорії педагогічної науки. Кращі досягнення педагогічних шкіл будь-якого напрямку завжди знаходилися в руслі максимального інтерактивного включення учнів чи студентів до процесу пізнання і конкретно виховання. В історії педагогічної теорії маємо численні минулі тепер новації – від прогулянок з бесідами разом з учителем у Давній Греції (Socratic method, Socratic debate), до трудового навчання та виховання на промислових чи сільськогосподарських підприємствах новітнього часу. Повсякчасне підвищення навчальної активності будь-кого, хто задіяний у навчальному процесі, – особливе завдання сучасної педагогіки, що змінюється буквально на очах.

Педагогічний потенціал археологічної науки був усвідомлений давно й використовувався протягом тривалого часу. Відтак, практична археологія за останні півстоліття накопичила іманентний та живий досвід педагогічної роботи. Серед інших дисциплін, у тому числі й історичних, археологія має деякі особливості, що спонукають

до спілкування з молоддю, до виховної роботи. Ця наука пов'язана: 1) з повсякчасним пошуком, відкриттям дійсно нового, раніше не баченого дослідницькою кабінетною практикою та теорією; 2) з роботою в особливих «польових» (спец. термін) умовах, коли природними засобами створюються передумови трудового виховання і одночасно повноцінного позашкільного чи позааудиторного дослідження; 3) з організацією побуту в польових умовах та потребами індивідуального та колективного життєзабезпечення в різноманітних не штучно створюваних умовах; 4) нарешті – з одним із найбільш яскравих та захоплюючих видів культурної спадщини, що дає додаткові можливості стимулювати пізнання, розвивати зацікавленість історією Батьківщини, рідного краю.

Щодо другого з названих вище пунктів, нагадаймо з педагогічного досвіду другої половини минулого століття, як усі штучно створювані умови трудового виховання у шкільних майстернях 50-х – сер. 60-х рр. довелося покращувати рівнем «підприємство» у другій половині 60-х – на поч. 70-х рр.

У 1958 р. почалась, а у 1964 загалом завершилася педагогічна реформа, декларованою метою якої було перетворити школу в резерв поповнення кадрів робітничого класу та технічної інтелігенції. Навчання розтягувалося на 11 років, після восьмого класу учнів залучали до «суспільно-корисної праці», прикріплювали до певних підприємств. Загалом, школа мала набути «політехнічного рівня». Три важливих тенденції суспільного розвитку стояли за цією реформою. Перша - демографічна. Не дивлячись на численні втрати населення СРСР у Другій Світовій війні, на початку 50-х рр. країна ще залишалася «молодою». Частка населення віком до 30 років становила 56 %. Далі населення невпинно старішало, потрібно було заохочувати молодь до праці на сільськогосподарських та промислових підприємствах, або розвивати конкурентні нові технології, подібно до Західних країн. Останнє несумісне з неринковою, екстенсивною економікою. Друга – ідеологія. Інтелігенція (та вчені) вбачалася лише як «прошарок» у класовій структурі суспільства, вони за своєю природою розвалювали робітничу, екстенсивну економіку. Такий прошарок завжди був непевним союзником («гнила інтелігенція») у побудові нового суспільства. Третя – безумовна для людини цінність праці, трудового навчання. Поки ми залишаємося людьми сучасного виду, онтогенез буде нести на собі родову печатку філогенези.

Час у декілька десятків років показав, що тільки останнє у зазначеній тріаді, тільки вірне тлумачення теорії антропогенезу для педагогіки було темпорально раціональним та педагогічно мотивованим. Наприклад, у 60-х рр. серед іншого також поширювався педагогічний досвід, заснований у м. Углич, – прикріплення школярів до найбільшого підприємства міста годинникового заводу «Чайка», де працювало понад 10 тис. робітників. Проте ні ті навчені робітники, ні саме підприємство конкуренції не витримали. Були списані звітами про успіхи проходження практики тисячі тон паперу, які тимчасово згладили протиріччя, проте не надали ні СРСР, ні людині можливості працювати в нових умовах. Порівняно скоро постали завдання комп'ютеризації шкіл та вузів, викликані зовсім не радянською «політехнічною» дійсністю, підприємства з низькими технологіями припинили існування, а в школах навіть прибирання класів доручили найнятим прибиральницям за гроші, зібрані у батьків. Найбільш важлива частка набутого педагогічного досвіду не тільки не була розвинена, але й усіляко принижувалась аж до аморального цькування. Так раціоналізація життєдіяльності суперечила штучній педагогіці.

Археологія, як наука, як вид людської дослідницької діяльності, – системна щодо завдань педагогіки та завжди актуальна річ. Безумовно, археологічна педагогіка є лише маловідсотковою складовою загальної теми, проте теми реальної. Зазначимо, що на ниві археологічної педагогіки повсякчас працювали та працюють майже усі археологи-

практики. Серед тих, хто мав навіть тематичні публікації, особливо приємно назвати метра археології, професора В.Ф. Гайдукевича, дослідника Боспору, автора численних дослідницьких праць з археології [3]. Тема продовжена педагогами й актуальна до сьогодні [11; 5; 12; 13; 9].

Оскільки наш час вимагає не тільки актуалізації досліджень на стику наук, але й раціоналізації у використанні здобутків, як практичних, так і теоретичних, звернемо увагу на те, що осмислення виховного феномену та потенціалу, що надає археологічна спадщина, не достатнє на рівні наукових узагальнень, теоретичних розробок. Автор цієї статті має певний досвід дослідницької роботи як безпосередньо в археології, працюючи в академічному археологічному закладі, далі – у справі охорони археологічної спадщини, так і в галузі педагогічної діяльності у вищій школі. Отже, доцільним завданням цієї статті є не тільки навести приклади реальної археологічної педагогіки, але й подати деякі теоретичні узагальнення з приводу подальшого розвитку діяльності в цьому напрямку, і, особливо, привернути увагу педагогів-науковців до педагогічного, виховного потенціалу археологічної науки та археологічної спадщини.

На емпіричному рівні досвід педагогіко-виховної роботи з використанням археологічної спадщини надзвичайно великий та різноманітний. Його носіями, загалом, виступають:

1. Керівники і співробітники археологічних експедицій та інших археологічних закладів, пам'ятникоохоронних інституцій, де проходить безпосереднє знайомство учнів, студентів, молоді чи загалом учасників процесу, відвідувачів різного рівня зацікавленості з археологічною спадщиною, розкопками, пам'ятникоохоронною діяльністю.
2. Викладачі шкіл та відповідних вузів, які за своїми фаховими завданнями мають знайомити учнів чи студентів з археологічною спадщиною, археологією, пам'ятникоохоронною справою.
3. Керівники різноманітних краєзнавчих, археологічних гуртків чи студій, громадських організацій певного профілю та ін.

У яких конкретно напрямках простежується прояв педагогічного потенціалу археології загалом, археологічної науки та археологічної спадщини? Розберемо по пунктах, щоб у результаті дослідження висловити певні рекомендації.

Подібно до того, як у 30-х рр. минулого століття виникла із суспільних потреб та стала успішно розвиватися музейна педагогіка, так сьогодні існує потреба посиленої фундації археологічної педагогіки та її розвитку до відповідного рівня. Але, якщо на сьогодні є прийнятним вважати музейну педагогіку окремою науково-методичною дисципліною [8], то потенціал і надбання археологічної педагогіки залишається затребуваним лише в окремих вузах, школах, часто на рівні ентузіазму, особливо в Україні. При тому, це не означає, що немає на вітчизняних теренах відповідного досвіду чи осмислення цінності археологічної педагогіки. Порівняно до меншого розвитку музейної педагогіки в Україні, також і на археологічну педагогіку мало звертають увагу, а якщо звертають, то, переважно, ситуативно у краєзнавчій, законотворчій, культурологічній, пам'ятникоохоронній та ін. роботі [4; 7].

У Росії відомі групи закладів (у Москві, С.-Петербурзі, Єкатеринбурзі, Челябінську, Уссурійську та ін.), що посилено використовують сьогодні надбання археологічної педагогіки, приймаючи до дискурсу і саме визначення дисципліни, і її завдання. Досвід використання педагогічного потенціалу знайшов своє вираження в поширенні терміну «педагогічна археологія», введеного в лексику, здається, вперше кандидатом історичних наук, археологом та доктором філософії А.М. Буровським на поч. 90-х рр.

Дослідники зацікавлено характеризують якісно нове явище в педагогіці та визначають, що цей напрямок має своїм предметом навчально-виховну та навчально-дослідницьку діяльність учнів чи студентів. Д.В. Бровко у своїй статті «Феномен педагогічної археології» визначає поняття «педагогічної археології» (аналогічно у даному випадку до археологічної педагогіки), як «інтегровану систему технологій, форм, методів організації пізнавальної, творчої, соціальної активності дітей, що має широку прогностичну спрямованість» [2].

Нові тенденції досліджень у педагогіці поширюються й на Україну. Разом з російськими археологічними експедиціями до Криму кожного року приїздять співробітники цих експедицій, серед яких чисельною є переважна більшість робочих-копачів. Експедиція створює свій мікроклімат, підготовлені заздалегідь робітники чи не підготовлені сприймають надалі культурну спадщину України через призму засвоєного вдома та в експедиції. І ось, недалеко від м. Саки на скіфо-грецькому городищі Кара-Тобе (IV в. до н.е. – I в. н.е.), завдяки спільній роботі та традиціям, завезеним чомусь ззовні, а не спродукованим в Україні, з'являється такий потрібний «Міжнародний центр експериментальної археології та інноваційної педагогіки». Поряд уже декілька років функціонує Музей Старожитностей північно-західного Криму, створений ентузіастами. Влітку на місці городища проводить археологічні розкопки московська експедиція під керівництвом доктора історичних наук, провідного співробітника Інституту археології РАН С.Ю. Внукова. До участі в розроблюваному проекті запрошуються усі зацікавлені.

Порівняємо. Я неодноразово звертався до меценатів та фондів (також до відомого Фонду «Відродження») з пропозицією на базі Керченської експедиції Кримського філіалу Інституту археології НАНУ, якою керую, зробити хоча б на один рік літній навчальний табір кримознавства та україністики з акцентацією на вивчення й удосконалення в польових умовах побутової та спеціальної професійної української мови. Результат такий, як завжди, коли зверху чи з-за кордону не подана команда розвивати цей напрямок громадянського суспільства. Також я запитав декого з відомих у країні та за кордоном колег-археологів, чи чули вони про археологічну педагогіку чи педагогічну археологію. Не чули, проте виявили зацікавленість новим форматом відомої для них справи.

У 70-80-х рр., працюючи в Керчі, найчастіше до роботи копачами в археологічній експедиції я запрошував учнів професійно-технічних училищ міста. Цей контингент молоді виявився надзвичайно сприйнятливим до усього нового, що стосувалося археології, краєзнавства, поєднуючи фізичну працю з творчістю, дуже близькою до пошуково-наукової. «ПТУшники», стикаючися в експедиції зі студентами-істориками, за декілька сезонів у польовій дослідницькій археологічній роботі вже не відрізнялися від них. Безумовно, в експедиції доводилося проводити різноманітні навчання, особливо в дійовій, практичній, або, якщо теми занять були складні, то навіть театралізованій формі. Тепер, спостерігаючи за контингентом сучасних студентів, я часто згадую тих учнів ПТУ.

У 1980 році, коли з Москви, у зв'язку з Олімпіадою, тимчасово були виселені молодь-наркомани, вони з'явилися у Криму. З того часу декілька років поспіль, різні наркозалежні з Москви та Ленінграду працювали в нашій експедиції. Загалом досвід був успішним. В експедиції використання наркотиків не допускалося. Натомість, наркозалежним пропонувалася безумовна довіра; кодекс поваги до особистості, незважаючи на будь-яке минуле; захоплююча праця; дружба та колективна допомога; можливість відразу (без випробувань чи обмежень) проявити свої будь-які здібності; харчування та житло; захист від посягань з боку владних структур. Доводилося довіряти наркозалежним не тільки відповідальні роботи на розкопі, в таборі, але й

господарчу організаційну роботу, а в зв'язку з цим - і гроші. Потім, вже в 90-х, в одній з чеських спеціалізованих публікацій я прочитав про подібне трудове перевиховання наркозалежних. Відзначимо додатково, що протестний потенціал та вмотивована (найчастіше) агресивність наркоманів того часу, негативізм як характерна опозиційна манера поведінки щодо устояних звичаїв та влади, сублімувалася в експедиції в творчій роботі, в охороні пам'яток культури, у допомозі в охоронних заходах, розвідках, лекціях серед населення, навіть, наприклад, у намаганнях військовим заборонити (гасла: «Милитари, вон отсюда!») відкачувати воду у великих об'ємах зі степової необлаштованої стародавньої криниці, бо стара криниця могла завалитися, та ін. Так траплялося, що найчастіше в той час шкоду пам'яткам спричиняли новобудови, підприємства, військові, себто організації влади.

У 1984-1985 рр. до мене, як начальника археологічної експедиції, зверталися з дитячої кімнати міліції м. Керчі з проханням взяти на літо в експедицію важковиховуваних дітей, оскільки на інші роботи керівники підприємств їх брати остерігалися. У таких випадках важливо не переоцінити свої можливості, пам'ятати, що експедиція має наукове завдання, а чисельність важковиховуваних не може бути великою. У 80-х рр. мені у роботі, спілкуванні та ін. з наркозалежними значно допомогли керченські «ПТУшники». Місцевий патріотизм, любов до місцевих старожитностей для керчан тоді були понад усе. Отже, можна було на цьому також будувати взаємини та колективізм.

Отже, найперше, педагогічний потенціал археології знаходить своє яскраве вираження в практиці професійних археологів під час гуртових чи спеціалізованих занять протягом року, а особливо при організації археологічних досліджень, проведенні експедицій тощо.

Великою є суспільна значимість археологічної педагогіки в популяризації та збереженні пам'яток археології. Не секрет, що в останні десятиліття суттєво зросла кількість грабіжницьких розкопок, археологічна спадщина буквально знищується на очах та потерпає від ненаситності «чорних археологів». Звернемося до спеціального дослідження з цієї теми: «...в Україні з'явився цілий прошарок, навіть суспільний клас колекціонерів, які збирають предмети археології. Колекціонують всі, хто має можливість, — від Президента України до чиновників районної ланки... На приватних колекціонерів запрацювала армія грабіжників, яких преса називає «чорними археологами». Чисельність археологічних мародерів в Україні сягає десятків тисяч. Вони грабують скіфські кургани, давні поховання в Криму, городища і поселення по всій території України. Кількість сплюндрованих пам'яток сягає десятків тисяч. На українських колекціонерів працюють грабіжники Румунії, Молдови, Росії. Колекціонування стало престижним політично й економічно. Дійшло до того, що ці люди не тільки не бояться Закону, але відкрито влаштовують виставки краденого у престижних залах Києва (Києво-Печерський Заповідник, Софія Київська) та обласних центрах. Не має межі цинізму цих людей. Скупивши у грабіжників те, що належить своєму народу, вони виставляють це награвоване, вже як своє власне майно під гаслом «Тобі, Україно!» [7, с. 1]. Є поняття виховного значення закону, ціннісно-орієнтаційної дії права. Діючий Закон України «Про охорону археологічної спадщини» безумовно виконує свою виховну роль. Однак, у цьому конкретному випадку втрачена і знехтувана морально-виховна складова, яку повинна була б нести в суспільство археологічна педагогіка. На нашу думку, якщо правильно її використовувати, спиратися на досвід професіоналів-педагогів, то можна з достатнім успіхом відродити виховну роботу серед населення. Крім запобіжних та каральних заходів щодо грабіжників, розвиток археологічної педагогіки в цьому напрямку приніс би безумовну користь суспільству, археологічна спадщина, як засіб виховної роботи, могла б

постояти за себе. Проте, кожен з педагогів добре знає, що будь які гарні слова вихователя не будуть мати сенсу, якщо ті слова, дії чи інструкції будуть спонукати до аморальності чи дворушності хоча б у найменшій мірі. Про аморальність поведінки навіть високих посадовців сказано у наведеній цитаті. Безумовно, археологічні коштовності, золоті речі завжди привертати увагу. Але професіонали-археологи, спеціалісти з охорони пам'яток, не можуть не розуміти, що принижуючи роль будь-яких, навіть найбільш неприглядних артефактів археології, вони знищують всю культуру археології. Наприклад, у 1974 р. в Криму різними експедиціями було знайдено поховання сарматської цариці з золотими речами (начальник експедиції А.О. Щепінський) та скелет неандертальця на стоянці Заскальна (начальник експедиції Ю.Г. Колосов). Друга знахідка ледь не затьмарила своєю науковою цінністю першу, золотоносну. Проте, так було не завжди, інакше трапилося б на зорі науки археології, коли дослідників цікавили лише коштовності.

Останнім часом майже укорінилася далека від будь-якої педагогіки, у тому числі й археологічної, практика охороняти, розкопувати, досліджувати та виділяти кошти, найперше, на пам'ятки археології, що, образно кажучи, «блищать», себто скіфські чи античні. Стало звичним кожного року в польовий сезон прагнути поперед грабіжників розкопати тільки ті пам'ятки, де можна знайти коштовні речі. На такі пам'ятки органи охорони надають кошти. Археологи вже не помічають, що вони самі повернулися до рівня науки 18 ст., до мотивації дослідження, яка була актуальною ще тоді. Проте в історії немає неважливих, «не яскравих» періодів. Чому ми експонуємо золото скіфів і забуваємо, що в численних країнах світу не було золотоносних скіфів, що там можуть експонувати і виховувати громадян, проводячи виставки археологічних знахідок, зроблених первісними майстрами, наприклад, з деревини, або вивчати просто археологічну деревину, навіть не як художні чи імпазантні вироби. То як можна переконати пересічного громадянина в науковій цінності археологічної спадщини, коли археологи фактично піклуються, найперше, про коштовності? Моральні збитки від цих змагань наввипередки зі злочинцями більші, ніж втрачена наукова інформація. Археолог з морального взірця та вихователя перетворюється на конкурента грабіжників. Такі речі в педагогіці неприпустимі.

Звернемося знову до можливості виховної ролі права, прочитаємо уважно статі Закону щодо охорони археологічної спадщини. «Стаття 1. Визначення термінів... археологічна спадщина України (далі - археологічна спадщина) - сукупність об'єктів археологічної спадщини, що перебувають під охороною держави, та пов'язані з ними території, а також рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять з об'єктів археологічної спадщини». Отже, археологічна спадщина - це ті об'єкти, які охороняються державою. А якщо з якихось причин сучасна держава не може охороняти археологічні об'єкти (вони опинилися за кордоном, на престижному аукціоні, в руках грабіжників та ін.), хіба вони перестають бути надбанням народу України, археологічною спадщиною? Себто досить вкрасти, продати на аукціоні, і це вже не спадщина мого народу? Де ж тут сила виховання на основі розуміння безумовної цінності спадщини?

Отже, можна вбачати потребу в: посиленні виховної дії права з конкретизацією відповідних визначень у чинному законодавстві, відновленні широкої виховної роботи з населенням, поцінуванні будь-яких об'єктів спадщини, а не лише тих, що дають прибуток, далі – в посиленні виховної педагогічної роботи навіть серед археологів і законодавців.

Звернемо увагу також на те, що подібно до кожної навчальної дисципліни, що викладається в школі чи вузі, педагогічна археологія сприяє навчанню за спеціальністю

«археологія», продовжує розвиток наукових археологічних шкіл. Зробимо короткий огляд закордонного досвіду в порівнянні.

Професійних археологів готують в Україні на кафедрах історичних факультетів ряду університетів. Загалом, ця спеціальність не затребувана, попит на археологів порівняно низький, оскільки там, де потрібен археолог у народному господарюванні (наприклад, при обстеженнях ділянок новобудов, землевідводів), усіляко намагаються обійтися без археолога. Бакалаврів тільки починають готувати в Дніпропетровському університеті. У Західних країнах більшість археологів є випускниками антропологічних підрозділів чи кафедр (США). З окремих напрямів археології студенти навчаються на історичних факультетах, хоча у Великобританії у деяких університетах є відділення археології. Спеціалістів з античної археології відповідно готують факультети мистецтвознавства чи класичної філології. Отримавши ступінь магістра археології, фахівець може займатися розкопками самостійно, а з бакалаврським ступенем випускник займається розкопками під чийось керівництвом. Якщо до цього додати активно розвинуте господарювання західних країн, а також виконання законів з охорони пам'яток, то і педагогіка археології, і підготовка археологів виглядає більш гнучкою і актуальною.

В університетах у рамках педагогічних теоретичних досліджень, наприклад, про «межі педагогіки» або в рамках спеціальних сумісних з археологами проектів дискутуються проблеми археологічної освіти, потреби виходу з «вузької археології» та появи суміжних з археологією навчальних дисциплін, широких відносин «суспільні потреби-археологія». Тому археологічна педагогіка в західних країнах є більш широким поняттям, вона включає також дослідження педагогіки давнього світу за археологічними джерелами [14]. З'явилися публікації на цю тему і в російській теоретико-педагогічній літературі. Наприклад, Г.Ю. Максютова, використовуючи працю М.Н. Ахметова [1], пише: «Включене спостереження дозволило зібрати факти – перше, з чим стикається викладач як дослідник... Нагальною потребою стає системна організація наукового пошуку, проблема саморуку зростаючої людини. Головне – вміти поставити правильне завдання і вирішити його. У ситуативному фрагменті образу світу «висвітлюється» окремий предмет: камені, може бути чум, «як символ і як захист, і як доказ, що маленька людина не слабкіша за грізного волохатого звіра. У чумі горить вогонь...» [10, с.118].

До охарактеризованого напряму роботи в галузі археологічної педагогіки та розвитку виховної роботи на основі використання педагогічної спадщини, приєднується позакласна робота. Впевнений, що в Україні різноманітних краєзнавчих, археологічних, історико-археологічних, з охорони пам'яток та ін. гуртків та клубів надзвичайно багато. Польова робота за часом дії - лише, можливо, десята частина того педагогічного впливу, що взагалі можливий в археологічній педагогіці. Протягом навчального року студенти чи учні мають бути всебічно підготовлені до польової практики. Про перестороги такої підготовки треба мати окремі дослідження, бо в сучасних умовах навіть з точки зору безпеки життєдіяльності вихованців вже під час кабінетної роботи гуртків керівник бере на себе велику відповідальність. Часто буває, що участь у польових роботах - це шанс на оздоровлення дитини та відкриття у неї таких можливостей, про які не здогадувалися раніше. Але контакт з батьками чи рідними вихованця, лікарняне забезпечення, мають бути не одноразовими, а регулярними під час підготовки до поля. Широке розуміння завдань гурткової та ін. подібної роботи задля розвитку нового, досліджуваного напрямку - важлива справа для розвитку педагогіки загалом та теорії педагогіки. В останньому російяни від практики вже перейшли до нового рівня адміністрування та узагальнень, що корисно для археологічної педагогіки напряму. Так, у 2006 році в Уссурійську було створено крайову методичну Раду з педагогічної археології, що спрямовує та координує роботу

дитячих закладів, батьків, необхідних спеціалістів різного профілю, включно з держадміністрацією. Нещодавно Рада стала секцією Приморського відділення Російського географічного товариства.

Як усяка інтегративна галузь, археологічна педагогіка не є простою складовою окремих дисциплін. Нове явище, що народжується, на загальному рівні поділяється на два напрямки. Перший – використання здобутих археологічною наукою даних для урізноманітнення сучасних педагогічних мотивів. Можливо, для цього напрямку в майбутньому доцільно обрати назву педагогічна археологія. Другий – розробка системи технологій, форм, методів організації пізнавальної, творчої, соціальної активності дітей, студентів, дорослих, виховна робота на основі педагогічного досвіду археологів, працівників системи охорони пам'яток, викладачів шкіл і вузів, керівників гуртків, клубів, відповідного спрямування.

Як висновок, висвітливо завдання, що стоять перед археологічною педагогікою. Вони досить «багатошарові», і найбільш яскраво виступають у тому випадку, якщо будемо говорити про потреби суспільства в новому педагогічно-методологічному напрямку чи дисципліні. Отже, більш детально за пунктами, узагальнюючи розвідку на теренах педагогічного потенціалу археології, вкажемо на потреби розробки нового напрямку з боку:

1. Педагогічної теорії та практики, виховної роботи. Є потреба в написанні наукових робіт з педагогічної археології.
2. Археологічної педагогіки, як частини педагогічної археології.
3. Організації археологічних досліджень, практичної археології, продовження наукових археологічних шкіл.
4. Викладацької практики як педагогічної, так і спеціалізованої щодо археології: в школах чи вузах.
5. Краєзнавчої та гурткової роботи, громадянського суспільства.
6. Суспільства (пізнання та охорона культурної спадщини), системної діяльності з охорони пам'яток, соціалізації молоді.
7. Законотворчої діяльності.
8. ЗМІ, популярних чи спеціалізованих видань, туристичної та рекламної діяльності.

Загалом треба розуміти під археологічною педагогікою не поєднання двох дисциплін, не тільки інтегровані новітні технології, а певні принципи сучасної педагогіки, які іманентно присутні там, де є не штучно стимульовані складові – природня активізація навчального та виховного процесу (зацікавленість, самовиховання та самоосвіта), реальна наукова підготовка від своїх сутнісних начал (пошук, включення в процес педагогічний та предметний, дослідницький, археологічний), поєднання педагогічних дій з трудовим навчанням та навчанням у побуті, неформальне вирішення педагогічних завдань, реальність педагогічного живого експерименту. Звідси визнаємо, що - сама назва «археологічна педагогіка» дещо умовна, що нею потрібно користуватися з огляду на існуючий емпіричний досвід.

Отже, археологічна педагогіка сьогодні – це окрема, зростаюча у своєму потенціалі науково-методична дисципліна. Вона має багатий набутий і широко використовуваний досвід, який, проте, теоретично ще не оформлений. Це педагогіка дії, що безпосередньо пов'язана з життєдіяльністю людини та суспільства, спрямована як на молоде покоління, так і на дорослих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахметова М.Н. «Археологическая педагогика»: обретение своего «Я» в диалоговом общении с миром «в идеях, древностях, учениках, раскопах» / М.Н. Ахметова // Сибирский педагогический журнал. – 2006. – № 3. – С. 267–370.
2. Бровко Д.В. Феномен педагогической археологии / Д.В. Бровко // Уссурийский краеведческий вестник. – Вып. 3. – Уссурийск : Изд-во УГПИ, 2004. – С. 5–9.
3. Гайдукевич В.Ф. Работы юного археолога / В.Ф. Гайдукевич // Изучай свой край. Книга юного краеведа. – Л. : Учпедгиз, 1951. – 256 с.
4. Голубко В.Є., Качараба С.П., Середяк А.В. Историчне краєзнавство : навчальний посібник / В.Є. Голубко, С.П. Качараба, А.В. Середяк – Ч.1. – Львів : ЛНУ, 2005. – 116 с.
5. Грушин С.П., Буянов Н.А. Повышение эффективности деятельности школьных лагерей по спасению разрушающихся памятников археологии в Алтайском крае / С.П. Грушин, Н.А. Буянов // Сохранение и изучение культурного наследия Алтайского края : Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Вып. XII. – Барнаул : Азбука, 2001. – С. 58–59.
6. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 2004. – № 26. – ст. 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>.
7. Козак Д. Н. Стан та перспективи охорони і дослідження археологічної спадщини в Україні / Д.Н. Козак. – К. : ІА НАНУ, 2009. – 40 с.
8. Колесникова И.А. О феномене музейной педагогики / И.А. Колесникова // Художественный музей в образовательном процессе. – СПб. : СпецЛит, 1998. – С. 6–15.
9. Липавский С.А. Содержание и формы работы с учащимися в кружках юных археологов / С.А. Липавский. – К., 1990.
10. Максютова Г.Ю. Технология самомониторинга преподавателя ДООУ с целевой установкой на становление успешности старших дошкольников / Г. Ю. Максютова // Теория и практика образования в современном мире : материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – СПб. : Реноме, 2012. – С. 118–121.
11. Мартынова Г.С. Археология и школа / Г.С. Мартынова // Известия лаборатории археологических исследований. – Кемерово: КемГУ, 1967. – Вып. 1. – С. 60–65.
12. Шрамко І.Б. Археологія рідного краю : Програма факультативу для школи / І.Б. Шрамко. – Х., 2009.
13. Шульга П.И. Из опыта организации археологических лагерей школьников в Алтайском крае / П.И. Шульга // Археология в вузе и школе. – Новосибирск : НГУ, 1995. – С. 107–109.
14. Hamilakis Yannis. Archaeology and the Politics of Pedagogy / Yannis Hamilakis // World Archaeology. – Vol. 36. – №. 2: Archaeological Pedagogies (Jun., 2004). – P. 287–309.